

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 41, godina XXI
maj, 2016. [str. 143-146]

© Monos 2016

Fikret Muslimović, Selmo Cikotić: *Mislilac i državnik – Alija Izetbegović*

JU "Muzej Alija Izetbegović", Sarajevo,
2016.

Prof. dr. Mirko Pejanović

Knjiga donosi uvid u politička stajališta Alije Izetbegovića o društveno-istorijskim pitanjima i promjenama koje su se odvijale od vremena pluralizacije bosansko-hercegovačkog društva, 1990. godine, međunarodnog priznanja integriteta BiH, rata protiv BiH od (1992. – 1995.), pa sve do postizanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine.

Politička stajališta Alije Izetbegovića grupisana su prema određenim pitanjima i oblikovana u tematske cjeline. Osnovu za oblikovanje tematskih cjelina činili su stavovi Alije Izetbegovića objavljeni u domaćoj i inostranoj štampi. Radi se o šest tematskih cjelina koje čine sadržaj knjige, napisane na 298 stranica.

Prvi dio knjige donosi uvid u stavove Alije Izetbegovića o temeljnim društvenim pitanjima kao što su jednakost ljudi, ugrožavanje nacionalnih prava i sloboda, kultura odgoja, islam.

Drugi dio knjige tretira Izetbegovićevu politiku o Jugoslaviji, političkom uređenju i odbrani Bosne i Hercegovine. U ovom dijelu posebno mjesto imaju stajališta Alije Izetbegovića koja se odnose na očuvanje cjelovite Bosne i Hercegovine, na odbijanje mijenjanja njenih granica i odbacivanje Miloševićevih i Tuđmanovih težnji za podjelu Bosne i Hercegovine.

Treći dio knjige donosi stajalište Alije Izetbegovića o odbrambenoj politici Bosne i Hercegovine. U ovom dijelu knjige tretiraju se stajališta Alije Izetbegovića o temeljima odbrambene politike Bosne i Hercegovine,

PRIKAZI

zatim o ponašanju međunarodne zajednice prema odbrani Bosne i Hercegovine, o vjeri u patriotski osjećaj naroda, o borbenoj moći Armije Republike Bosne i Hercegovine, o brizi za ratne invalide.

Četvrti dio knjige donosi glavna stajališta Alije Izetbegovića o vanjskoj politici Bosne i Hercegovine i to naspram vodećih subjekata moći u međunarodnoj zajednici i odnosa prema susjednim zemljama: Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori.

Peti dio knjige posvećen je stajalištima Alije Izetbegovića o nastanku i razvoju Stranke demokratske akcije.

Šesti dio knjige donosi izlaganje na obilježavanju 9. godišnjice smrti Alije Izetbegovića.

U okviru prikaza ove knjige, želim posebno aktualizirati stanovište Alije Izetbegovića o ulozi međunarodne zajednice u pronalaženju mirovnog političkog rješenja za zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini i u očuvanju njenog integriteta i evropske političke budućnosti. Unutar ovog segmenta u knjizi, autori opširnije govore i o stavovima naspram mirovnih sporazuma, kao što su Oven-Stoltenbergov plan, Vašingtonski sporazum, plan Kontaktne grupe, i Dejtonski mirovni sporazum.

Razmatranje uloge međunarodne zajednice naspram rješavanja bosanskog pitanja, shvaćenog kao pitanje opstojnosti i razvoja države Bosne i Hercegovine u savremenom dobu pretpostavlja uvid u one istorijske silnice, i unutrašnje i vanjske, koje su dominantno uticale na društveno-istorijske tokove razvoja državnosti Bosne i Hercegovine u posljednjoj deceniji XX stoljeća i prvoj deceniji XXI stoljeća.

Najprije je riječ o istorijskim silnicama koje su dovele do urušavanja socijalizma kao društvenog poretka. Te istorijske silnice su uslovile krizu jugoslovenske federacije, potkraj 80 ih godina XX stoljeća, a zatim do njene disolucije početkom 90-ih godina XX stoljeća.

Istorijski proces disolucije SFRJ odvijao se uporedo sa političkom pluralizacijom jugoslovenskih republika i oblikovanjem politika njihovog nezavisnog i suverenog razvoja. Slovenija i Hrvatska su među prvima ustanovile politike i provele referendume za svoju nezavisnost i suverenost.

Bosna i Hercegovina je političku pluralizaciju mirno završila potkraj 1990 godine i formirala višestranački parlament i vladu. Za prvog predsjedavajućeg višestranačkog Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine izabran je Alija Izetbegović.

Tokom 1991 godine započela je u praksi funkcionisati višestranačka vlast sastavljena od tri pobjedničke narodne stranke: SDA, HDZ BiH i SDS.

Višestranačku vlast, u toj prvoj godini njenog mandata dočekali su istorijski izazovi. Najveći istorijski izazov bio je u tome kako izvesti utemeljenje nezavisnog i suverenog državno-pravnog statusa Bosne i Hercegovine i kako postići međunarodno priznanje? Odgovor na ovaj izazov uslijedio je sa idejom demokratskog odlučivanja građana putem referenduma za suverenu državu Bosnu i Hercegovinu. Parlament BiH je donio odluku o provođenju referenduma građana čiji ishod je bio povoljan za budućnost Bosne i Hercegovine: od 64% građana koji su izašli na referendum 99% se izjasnilo za nezavisni i suvereni državno-pravni status države Bosne i Hercegovine. Na ovaj način je Bosna i Hercegovina kao i druge jugoslovenske republike ostvarila svoje istorijsko pravo, da unutar procesa disolucije SFRJ na demokratskim osnovama, utemelji svoj politički razvoj i političku budućnost u okviru zajednice slobodnih evropskih država.

Nakon referenduma i dobijanja međunarodnog priznanja početkom aprila mjeseca 1992 godine umjesto tranzicije i razvoja u miru uslijedio je agresivni rat Miloševićevog režima protiv međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine.

Postavlja se pitanje zašto je i na kojim politikama zaustavljen miran razvoj države Bosne i Hercegovine nakon provedenog referenduma građana? Odakle su dolazile istorijske silnice koje su upotpunosti negirale državnost i opstojnost Bosne i Hercegovine kao i nacionalni subjektivitet i istorijsko pravo bošnjačkog naroda da u ravnopravnosti sa hrvatskim i srpskim narodom razvija državu Bosnu i Hercegovinu?

Prema onome što su u svojim knjigama napisali: Dušan Bilandžić u knjizi: *Povijest izbliza: memoarski zapisi 1945-2005* i Miloša Minića u knjizi: *Ratovi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995 glavna istorijska silnica protiv opstojnosti Bosne i Hercegovine* nastala je u sporazumu Miloševića i Tuđmana u martu mjesecu 1991 godine u Karađorđevu. Dva državno-nacionalna interesa su se u sporazumu saglasili da će obostrano priznati formiranje Srbije i Hrvatske kao suverenih nacionalnih država. Ali unutar tog sporazuma granice Srbije i Hrvatske uspostavljaju se, ne na avnojevskim granicama, već na teritoriji Bosne i Hercegovine tako što se provodi njena podjela i negacija. Unutar istorijskog konteksta urušavanja jugoslovenske socijalističke federacije, dva moćna državna interesa: srpski i hrvatski sporazumjeli su se u Karađorđevu 1991 da Bosna i Hercegovina kao politička zajednica nestane. U pregovorima dva ekspertna tima koje su formirali Tuđman i Milošević, tražila se granica između dvije države na teritoriju Bosne i Hercegovine. Ekspertni tim Hrvatske predložio je da razgraničenje sa Srbijom ide granicama Banovine Hrvatske iz 1939. godine. Taj prijedlog je od strane srpskog tima u osnovi prihvaćen. Prijedlog ekspertnog tima Srbije za razgraničenje sa Hrvatskom išao je do Biograda na Jadranskom moru. Članovi ekspertnog tima Hrvatske su odbili svaki razgovor koji je dovodio u pitanje integritet Hrvatske. Usljed ovog neslaganja razgovori se i nisu mogli dalje nastaviti. Tokom razgovora, posebno od članova ekspertnog tima Srbije, negiran je

nacionalni identitet i ravnopravnost bošnjačkog naroda da sa drugim narodima u Bosni i Hercegovini gradi državu BiH. Tom narodu je namijenjena asimilacija ili iseljavanje u Tursku.

Kako razgovori za stolom nisu doveli do sporazuma o razgraničenju Srbije i Hrvatske na tlu Bosne i Hercegovine istorijske tokove je oblikovala upotreba sile. Miloševićev režim je upotrijebio vojnu silu naslijeđenu od JNA i do kraja 1992. godine uspostavio kontrolu nad 70% teritorije Bosne i Hercegovine. Nasilno je progano preko dva miliona civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti. Progon civila dogodiće se i u bošnjačko-hrvatskom sukobu 1993. godine posebno na prostoru Hercegovine.

U takvim istorijskim okolnostima odvijala se borba za opstojnost države Bosne i Hercegovine, za njenu odbranu i podršku međunarodne zajednice da se uspostavi mir u Bosni i Hercegovini.

Alija Izetbegović je kao najodgovornija ličnost, a to je proisticalo iz pozicije predsjednika Predsjedništva RBiH, koje je u ratu vršilo ulogu Parlamenta i nosioca i organizatora odbrane svoju ulogu ostvarivao, prevashodno u polju:

- Djelovanja Predsjedništva RBiH na organizaciji sveopšteg otpora i odbrane BiH;
- Formiranja Armije Republike Bosne i Hercegovine i njene oružane borbe za odbranu Bosne i Hercegovine;
- Kooperativnog odnosa prema institucijama Međunarodne zajednice i vladama vodećih svjetskih sila.

Predsjedništvo RBiH je bilo u ratnim uslovima višestranačko i multietničko. Imalo je jedinstveno političko stajalište u odbrani i očuvanju istorijskog bića, integriteta i međunarodnopravnog subjektiviteta države Bosne i Hercegovine. Svoje jedinstvo Predsjedništvo je, na temelju Platforme o radu u ratnim uslovima, održalo sve do postizanja Dejtonskog mirovnog sporazuma.

U jednoj prilici je, nakon rata, na susretu svih članova Predsjedništva Izetbegović kazao: “Bosna i Hercegovina je imala ratno razaranje kakvo nije zapamćeno u njenoj prošlosti. Ali imala je sreću da je Bosnom i Hercegovinom, u uslovima rata, rukovodilo Predsjedništvo, sastavljeno od ljudi koji su bili iskreni patrioti svoje zemlje i jedinstveni u očuvanju njenog integriteta i multietničkog bića” (Bilješka iz vlastitog sjećanja).

Odnos prema rješenjima koja su predlagana u mirovnim sporazumima za zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini Alija Izetbegović je zasnivao na stajalištu da je uslov za prihvatanje mirovnih sporazuma očuvanje integriteta, suvereniteta i međunarodno-pravnog subjektiviteta države Bosne i Hercegovine. Takav odnos je bio prema svim mirovnim planovima, uključujući i Dejtonski mirovni sporazum. U jednom intervjuu (“Ljiljan”, 29. 11. 1995.) Izetbegović iznosi stajalište u odnosu na Dejtonski mirovni sporazum: “*Najvažnije je ipak i da je država Bosna i Hercegovina, uprkos svemu opstala, da naš narod ima svoju državu... u kojoj će moći živjeti*”.

Otvorenost za dijalog i kooperativnost u odnosima sa institucijama međunarodne zajednice, kao i predstavnicima vodećih svjetskih sila dovelo je do uspostave povjerenja vodećih sila svjetske zajednice prema predsjedniku Predsjedništva RBiH i njegovom zalaganju za uspostavljanje mira i očuvanje cjelovitosti i multietničke strukture države Bosne i Hercegovine. To povjerenje velikih sila potvrđeno je Planom Kontaktne grupe a potom i u pripremi Dejtonskog mirovnog sporazuma. (Kontaktnu grupu su činile: SAD, Ruska Federacija, Velika Britanija, Francuska i Savezna republika Njemačka).

U svojoj državničkoj ulozi Alija Izetbegović je posebnu pažnju poklanjao aktivnostima koje su vodile ka većem uključivanju administracije SAD u zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini i oblikovanju međunarodnih garancija za postratnu obnovu ze-

mlje i učvršćenje mira. Autori knjige: Fikret Muslimović i Selmo Cikotić u knjizi donose uvid u stajališta Alije Izetbegovića prema ulozi SAD u rješavanju ratne krize u Bosni i Hercegovini, u postizanju mirovnog rješenja i angažovanja svjetske zajednice u izgradnji mira u Bosni i Hercegovini.

Autori ističu da je Izetbegović u traženju rješenja ratne krize u Bosni i Hercegovini više očekivao od SAD, nego od evropskih i muslimanskih zemalja. Zbog inertnosti evropskih zemalja u odnosu prema ratu u Bosni i Hercegovini Izetbegović je vodio aktivnosti koje su dovele do toga da rješavanje ratne krize u Bosni i Hercegovini postane prioritet spoljne politike SAD od 1994. godine.

Tokom 1994. i početkom 1995. godine dolazi do obrta u angažovanju administracije SAD - kada SAD preuzimaju inicijativu i postaju lider kreacije mirovnih planova za Bosnu i Hercegovinu. Sa Vašingtonskim mirovnim sporazumom, potpisanim početkom 1994. zaustavljen je bošnjačko-hrvatski sukob. To je bio početak kreacije cjelovitog mirovnog rješenja za Bosnu i Hercegovinu, što će se i postići sa usvajanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru mjesecu 1995. godine.

Alija Izetbegović je zagovarao ideju mira u cjelovitoj državi Bosni i Hercegovini. Vjerovao je da Bosna i Hercegovina ima unutrašnje ljudske i prirodne potencijale za svoj socijalni i politički razvoj. Ali bio je u svojoj političkoj filozofiji odlučan u stajalištu da je cjelovita demokratska država Bosna i Hercegovina okvir za mir, a mir uslov njenog prosperitetnog razvoja i integracije u Evropsku uniju i međunarodni svjetski poredak.

U svakom slučaju, ova knjiga će imati svoje mjesto u zaokruživanju istorijske istine o sticanju nezavisne i suverene pozicije države Bosne i Hercegovine na kraju XX. stoljeća i ulozi Alije Izetbegovića u političkim procesima tog vremena.